Кыргыз Республикасынын Улуттук Илимдер Академиясынын А.Алтымышбаев атындагы Философия жана саясий укуктук изилдөөлөр институту жана Ж.Баласагын атындагы Кыргыз Улуттук Университетине караштуу Д 23.20.611 диссертациялык кеңештин эксперти тарых жана саясий илимдеринин доктору, профессор Саданбеков Жумагул Саданбековичтин 23.00.02 – саясий институттар, процесстер жана технологиялар адистиги боюнча саясий илимдеринин доктору окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн берилген Мамытов Токтокүчүк Болотбекович "Ислам фундаментализминин Борбордук Азиядагы саясий процесстерге таасир берүүдөгү механизмдерине политологиялык анализ" деген темадагы диссертациясынын

КОРУТУНДУСУ

Эксперт изденүүчү Мамытов Токтокүчүк Болотбекович "Ислам фундаментализминин Борбордук Азиядагы саясий процесстерге таасир берүүдөгү механизмдерине политологиялык анализ" деген темадагы диссертациясын карап чыгып, төмөндөгүдөй чечимге келди:

1. Диссертациялык кеңешке диссертацияларды кароого кабыл алуу укугу берилген адистикке иштин дал келиши.

Сунуш кылынган докордук диссертация Диссертациялык кеңешинин профилдик багытына туура келет.

Иште 23.00.02. – саясий институттар, процесстер жана технологиялар адистигинин паспортуна саясий илимдеринин доктору окумуштуулук даражасын коргоо боюнча түзүлгөн Д 23.20.611диссертациялык кеңешинин талабына жооп берүүчү ислам фундаментализминин Борбордук Азия өлкөлөрүндөгү саясий процесстерге таасир берүүдөгү социалдык жана саясий механизмдерине изилдөө жүргүзүлөт.

2. Иштин максаты катары:

Качан саясатташкан дин, атап айтканда, диний фундаментализм саясий идеология гана болбостон, саясий зомбулук куралы катарында экстремизм жана терроризм аркылуу Борбордук Азия регионунда ишке ашырылган күчтүү эффективдүү, кубаттуу күчкө айланышы мүмкүн болгон масштабдуу саясий көрүнүштөрдү изилдөө диссертациянын негизги максаты болуп саналат. Ислам фундаментализминин Борбордук Азия регионунда өтүп жаткан саясий процесстерге көрсөткөн таасирин өзгөчөлүгүн жана маңызын аныктоо. Борбордук Азиядагы экстремизмдин, терроризмдин жана диний фундаментализмдин доктариналдык, уюштуруу жана идеологиялык

негиздерин аныктоо жана ачыкка чыгаруу диссертациянын негизги максаты болуп саналат. Бул максат төмөнкү комплекстүү милдеттерди шарттаган:

- фундаментализм саясий феномен катары анын түшүнүгүн, маңызын, мүнөздөмөлөрүн, өзгөчөлүктөрүн жана анын доктриналык, уюштуручуулук, саясий-идеялык булактарын аныктоо;
- диний фундаментализмдин маанилүү мүнөздөмөлөрүн жана өзгөчөлүгүн аныктоо;
- экстремизмдин, терроризмдин жана диний фундаментализдин себептерин, шарттарын жана өзгөчөлүктөрүн аныктоо;
- ислам фундаментализминин Борбор Азияда өлкөлөрүндөгү болуп жаткан саясий процесстерге таасир көрсөткөн социалдык жана саясий механизмдерин ачыктоо;
- ислам фундаменталисттик уюмдардын жана Борбор Азия регионундагы ролун жана таасирин изилдөө;
- экстремизмдин, терроризмдин жана диний фундаментализмдин саясий идеяларына жана саясий ишмердүүлүгүнө каршы аракеттенүү боюнча саясий – укуктук сунуштарды иштеп чыгуу.

Диссертациянын изилдөө объектисинин диссертациянын максат жана милдеттерине ылайык келиши: Ислам фундаментализминин Борбор Азия аймагында өтүп жаткан саясий процесстерге көрсөткөн таасиринин социалдык жана саясий механизмдерин анализдөө.

Изилдөө методдорунун диссертацияынын милдеттерине (заманбап аппараттарды колдонуу, лабороториялардын сертификаттарынын, адекваттуу статистикалык иштеп чыгуулардын болушу), ар бир милдети боюнча ылайык келиши. Изилдөөнүн методологиялык негизин жалпы илимий жана системалык – структуралык принциптер түзүп, салыштырмалуулук, анализ – синтез, эмпирикалык аңдоо, саясий анализ жана институционалдык ыкмалары колдонулган.

Диссертациялык теманын актуалдуулугу. Бүгүнкү күнгө чейин «фундаментализм» түшүнүгү талаш-тартыш жаратып, бүгүн дагы илимде акырына чейин аныкталбаган бойдон калып келүүдө.

Фундаментализм феномени мурдатан бери изилдөөчүлөрдүн көңүлүн өзгөчө бурдурган маселе болгондуктан, татаал социалдык-саясий феномен катары илимий изилдөөнүн объектиси болуп саналат.

Азыркы учурда ислам фундаментализминин Борбор Азия өлкөлөрүндө болуп жаткан саясий процесстерге социалдык жана саясий механизмдедрин таасирин аныктоо өктөм зарылдык катары олуттуу мааниге ээ болууда. Ошол эле

учурда, ислам фундаментализминин саясий-социалдык феномени катары бул Кыргыз Республикасынын жана Борбордук Азия республикаларынын улуттук коопсуздугуна кандай таасир берерин талдоого алуу зарыл.

Диссертациянын методологиялык негизин илимий изилдөөнүн жалпы принциптери түзүүсү абзел.

Диссертацияда коюлган милдеттердин ар бирин чечүү зарылдыгын негиздөөгө илимий адабияттардагы маалыматтаргна сын анализ жүргүзүүнүн даражасы жана толуктугу.

Жогорудагы айтылгандардын негизинде изденүүчү тарабынан жүргүзүлгөн илимий изилдөө абадан актуалдуу жана изилдөө өз убактысында болуа жатат деп корутундулоого болот.

3. Илимий натыйжалар:

Иште саясий илимдеринин өнүгүшү үчүн бир кыйла мааниге ээ төмөндөгүдөй илимий негизделген жалпы теориялык натыйжалар келтирилген:

3.1. Алынган натыйжалардын азыркы илим чегинде илимий жаңылыгы барбы, болсо ал эмнелерден турат (илимий ачылыш, жаңы идея, гипотеза, диагностиканын жана дарылоонун жаңы методу, проблеманын жаңыча берилиши ж.б.):

– фундаментализмдин феномени катары, анын түшүнүгүнүн мааниси жана социалдык-саясий маңызы аныкталды;

– ислам фундаментализминин Борбор Азиядагы болуп жаткан саясий процесстерге тийгизген социалдык жана саясий таасиринин механизмдери ачыкталды;

– экстремисттик жана террористтик, исламдык фундаменталисттик уюмдардын жана топтордун Борбор Азиядагы ролу жана таасирдүүлүгү аныкталды;

– ислам фундамендализминин, экстремизмдин жана терроризмдин идеяларына, ишмердүүлүгүнө каршы аракеттенүү боюнча саясий – укуктук сунуштамалар иштеп чыгарылды;

– ислам фундамендализминин, экстремизмдин жана терроризмдин саясий–идеялык, доктариналык жана уюштуруучулук негиздери аныкталды;

– ислам фундамендализминин, экстремизмдин жана терроризмдин Кыргыз Республикасынын жана коңшу Борбор Азиядагы улуттук коопсуздугуна болгон коркунучтарынын комплексинде алардын кооптуулугунун өөрчүүсү талдоого алынды, аларга каршы натыйжалуу күрөш жүргүзүү боюнча сунуштамалар берилди.

3.2. Илимий натыйжалардын ишмердүүлүгүн негиздөө (материалдарды жыйноо ыкмалары жана илимий жыйынтыктарды аргументтөө):

Изденүүчү диссертацияда ар бир жаңы алынган жыйынтыктарды, корутунду пикирлерди негиздүү жана ынанымдуу далилдей алган. Бул далилдер саясий илиминде олуттуу мааниге ээ. Илимий айлампага киргизилген материалдарды изилдөөдө колдонулган ыкмалар диссертациялык иштин максатын жана милдеттерин ишке ашырууда алынган илимий жыйынтыктар автор тарабынан ынанымдуу ырасталган. Алар:

1. Цивилизациялык теориянын байланышында, байыркы салттардын башатына кайрылууга умтулгандык деп аныкталган ислам фундаментализми, ислам дүйнөсүнүн Батыштын цивилизациялык чакырыгына жооп аракети катары каралат.
2. Ислам фундаментализминин сасий механизминин субъектери болуп диний тармактагы колдонулуп жаткан бир катар саясий диний субъектер болуп саналат – муфтият, мусулман жааматы, диний кыймылдар жана бирикмелер, диний партиялар жана эл аралык ислам уюмдары.
3. Саясий механизмдин объектиси – жалпы коом жана ошол коомдун саясий тутумун өзгөртүүгө алып келүүчү процесстер.
4. Экстремисттир жана террористтер өздөрүнүн кыянаттык ишмердүүлүгүндө фундаменталисттик идеялык платформа катары диндин эмес, анын сурогаттык көз – караштарын колдонушат, ушундай жалпы негиздерде, бир жагынана өзүнү кудайга каршы ишмердүүлүгүнөн актанганга, экинчи жагынан – диний асабага жашырынуу менен адамдарды алдап, өзүнүн кылмыштуу иштерине жетиле электерди аралаштырышат.
5. Жихадчылардын күрөшү төмөндөгү максаттарды камтышат: мусулман калкы басымдуулук кылган өлкөлөрдөгү светтик режимдерди кулаттуга багытталган күрөш, ошондой эле бул күрөш ислам дини басымдуу болгон өлкөлөрдөгү мусулмандар азчылыгын көз карандысыздыгына жетип кийин көз карандысыз ислам мамлекетин түзүү.

3.3 Иштин теориялык мааниси (жаңы теория же колдонуудагы илимий теорияны же концепцияны байытуу):

1. Ислам фундаментализми социалдык - саясий феномен катары анын маңызы, саясий – идеялык, доктриналык жана уюштуруучулук негиздери саясий аспектиде комплекстүү, тарыхый – хронологиялык тартпипте алгачкы жолу республикада изилдениши **жаңылык** деп баалоого болот;

2. Социалдык феномен катары ислам фундаментализми адамдардын статустарына карабай аларды жаңы уюмдарга же кыймылдарга диний идея жана практика аркылуу бириктирет.

   Саясий феномен катары ислам фундаментализми саясий ишмердүүлүктө бир жагынан салттуу “таза” диндин башталгыч фундаментине кайрылууга чакырат, экинчи жагынан – ошол “таза” исламдын диний – саясий ишиердүүлүгүн колдонууга аракеттенет жана колдонулат.
3. Диссертация талдоого алынган ислам фундаментализминин Борбордук Азиядагы саясий процесстерге таасир берүүдөгү социалдык жана саясий механизмдери ар бири өз алдынча иликтөөгө алуунусу илимий иштин дагы **бир жаңылыгы** болуп саналат.
4. Эктремизм, терроризм жана диний фундаментализми азыркы дүйнөнүн өзгөчө коркунучу катары болгондуктан автордун Кыргыз Республикасынын укук коргоо органдарына бир катар практикалык сунуштарды берүүсү илимий иштин практикалык маанисин көтөрөт деп эсептөөгө болот.
5. Автордун бул эмгеги илимий материалдарга негизделген далилдер менен коштолгон, өз алдынча жана жогорку илимий деңгээлдн даярдалган диссертациялык иш деп эсептөөгө болот.

3.4.Квалификациялык белгилерге туура келиши.

Диссертациялык иштин мазмунун талапкердин 2 монография, 25 макаласында жарыяланган эмгектери бар, анын ичинен 10 чет өлкөлүк РИНЦке кирген илимий коференцияларда баяндалып журналдарда чагылдырылган. Жарыяланган эмгектер КР ЖАК сунуштаган талаптарга толук жооп берет.

4. Алынган натыйжалардын практикалык маанилүүлүгү (тармак, өлкө, дүйнө үчүн).

Мамытов Токтокучук Болотбекович “Ислам фундаментализминин Борбордук Азиядагы саясий процесстерге таасир берүүдөгү механизмдерине политологиялык анализ” деген темадагы 23.00.02 – саясий институттар, саясий процесстер жана технологиялар адистиги боюнча даярдалган диссертациясы экстремизмдин, терроризмдин жана диний фундаментализмдин саясий процесстерге тийгизүүчү терс таасиринин алдын алуунун изилдөөгө багытталган эмгек болуп саналат.

Ислам фундаментализминин Борбордук Азия өлкөлөрүндөгү феномен катары саясий процесстерге таасир берүүдөгү социалдык – саясий

механизмдерин ар тараптан иликтөөнүсү автордун **жекече салымынын** далили боло алат.

Изилдөөнүн жыйынтыктары Кыргыз Республикасынын саясий илимине белгилүү деңгээлде салым кошо алат. Изилдөөдө Борбордук Азия өлкөлөрүнүн саясий процесстерине таасир берүүчү социалдык – саясий механизмдердин теориялык негиздери, түшүнүктөрү, маңызы жана таасири жөнүндөгү ой – пикирлер жана иш тажрыйбасынан келип чыккан жыйынтыктар саясий илимдер үчүн, социология, культурология, философия жана башка коомдук илимдер үчүн теориялык мааниси бар.

Диссертацияда ислам фундаментализминин Борбордук Азиядагы саясий процесстерге таасир берүүдөгү социалдык – саясий механизмдери жөнүндөгү саясий фактологиялык материалдар болочок илимий изилдөөлөрдө, жогорку жана орто окуу жайларынын студенттери үчүн окуу китептрин, окуу – усулдук колдонмолорун даярдоодо, окутууда жана тарбиялоодо колдоунулушу мүмкүн.

5. Авторефераттын диссертациянын мазмунуна дал келиши.

Диссертациянын мазмуну автор тарабынан мамлекеттик жана расмий тилдерде даярдалган авторефераттарда чагылдырылган. Автор толугу менен диссертациянын мазмунуна, анда коюлган изилдөөнүн максаттарына жана милдеттерине дал келет. Авторефераттар кыргыз, орус жана англис тилинде түзүлгөн идентивдүү резюмелер менен жабдылган.

6. Айрым мүчүлүштүктөр:

1. Заманбап мезгилге чейин ислам фундаментализминин саясий зомбулук куралы болгон экстремизм жана терроризм түшүнүктөрү талаш-тартыштарды жаратуу менен, азыркы учурда дагы илимде биротоло акырына чейин так аныкталбаган бойдон калып келүүдө. Ошондуктан автор бул жагдайда экстремизмдин жана терроризмдин пайда болуу процесстерин этапка бөлгөн көз карашын кененирээк аргументтүү тактап койсо жакшы болмок.

2. Мамлекеттик органдардын жана коомдук диний уюмдардын экстремизмге жана терроризмге каршы күрөшүүнүн кемчиликтерин кеңири көрсөтүү керек.

7. Сунуштар:

Жогорку айрым мүчүлүштүктөр автордун диссертациялык изилдөөсүнүн илимий - теориялык жана практикалык деңгээлин түшүрбөйт.

Диссертациялык иш изденүүчү Т.Б. Мамытовдун өз алдынча даярдаган, логикалуу жана жыйынтыктуу жазылган илимий эмгеги деп саноого толук мүмкүн.

8. Сунуштамалар:

Диссертациялык кеңештин эксперттик комиссиясы Т.Б. Мамытовдун "Ислам фундаментализминин Борбордук Азиядагы саясий процесстерге таасир берүүдөгү механизмдерине политологиялык анализ" 23.00.02 – саясий институттар, саясий процесстер жана технологиялар адистиги боюнча саясий илимдеринин доктору окумуштуулук даражасын иштенип алуу үчүн даярдалган диссертациясын коргоого сунуштайт.

Жетектөөчү мекеме катары Кусейин Карасаев атындагы Бишкек мамлекеттик университетинин Саясий - укуктук дисциплинаналар кафедрсасын дайындоону сунуш кылат. Анткени аталган структуралык бөлүм саясий институттар, процесстер жана технологиялар адистиги боюнча барандуу изилдөөлөрдү жазап жана жарыкка чыгарып келе жатат. Ал жамаатта 23.00.02 – саясий институттар, саясий процесстер жана технологиялар адистиги боюнча доктордук жана кандидаттык диссертацияларды коргогон профессордук жана доценттик окумуштуу наамдары бар педогогдор иштешет.

- ***Биринчи расмий оппонент катары*** изилдөөнүн көйгөйлөрүнө жакын эмгектери бар 23.00.02 – саясий институттар, процесстер жана технологиялар адистиги боюнча тарых жана саясий илимдеринин доктору, профессор Акунов Алыбек Акунович сунуш кылынат. Ал окумуштуунун төмөнкү эмгектери бар:

1. Акунов, А.А. Государственное управление Кыргызстана в транзитный период [Текст] / А.А. Акунов. – Бишкек, 1999. – с.268.
2. Акунов, А.А. Саясат таануу: Энциклопедиялык окуу куралы – [Текст] / А.А. Акунов. – Бишкек: "Кыргыз энциклопедиясы", 2004. – с.400. – ISBN 9967 – 14 – 011 – 9.
3. Акунов, А.А. Развитие системы государственного управления Кыргызстана: организационно – функциональный анализ [Текст] / А.А. Акунов. – Бишкек, 2000. – с.244.

- ***Экинчи расмий оппонент катары*** изилдөөнүн көйгөйлөрүнө жакын эмгектери бар 23.00.02 – саясий институттар, процесстер жана технологиялар

адистиги боюнча саясий илимдеринин доктору Кангельдиев Азамат Нурказыевич сунуш кылынат. Ал окумуштуунун төмөнкү эмгектери бар:

1. Кангельдиев, А.Н. Перспективы и приоритеты внешней политики Кыргызской Республики на совремнном этапе [Текст] / А.Н. Кангельдиев// Вестник КРСУ. – Б.: КРСУ, 2015. – №15.
2. Кангельдиев, А.Н. Кыргызская Республика и Шанхайская Организация Сотрудничества: задачи и перспективы интеграционного процесса [Текст]/ А.Н. Кангельдиев // Вестник КРСУ. – Б.: КРСУ, 2015. – №15.
3. Кангельдиев, А.Н. Методологические подходы концептуализации политического пространства в контексте трансграничных транспортных коридоров [Текст]/А.Н. Кангельдиев// Вестник КРСУ. – Б.: КРСУ, 2016. – №16.

- ***Үчүнчү расмий оппонент катары*** изилдөөнүн көйгөйлөрүнө жакын эмгектери бар 23.00.02 – саясий институттар, процесстер жана технологиялар адистиги боюнча саясий илимдеринин доктору Мухтаров Марс Мухтарович сунуш кылынат. Ал окумуштуунун төмөнкү эмгектери бар:

1. Мухтаров М.М. Политический маркетинг в системе политического управления [Текст] / М.М. Мухтаров // Республиканский научно-теоритический журнал “Наука и новые технологии”. – Бишкек, 2000. – с.142.
2. Мухтаров М.М. Политический маркетинг: концепция и технология [Текст] / М.М. Мухтаров // Международное научно-педогогическое издание “Высшая школа Казахстана”. – Казахстан, 2014. – №1 – с. 90-93.
3. Мухтаров М.М. «Похвала адресату» или exhortation как технология политической рекламы [Текст] / М.М. Мухтаров // Республиканский научно-теоритический журнал “Известия Вузов”. – Бишкек, 2014. – №6. – с.189-190.

КОРУТУНДУ

Диссертациялык кеңештин эксперти сунуш кылынган документтерди карап чыгып, Кыргыз Республикасынын Улуттук Илимдер Академиясынын А.Алтымышбаев атындагы Философия жана саясий укуктук изилдөөлөр институту жана Ж.Баласагын атындагы Кыргыз Улуттук Университетинин алдында уюштурулган саясий илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражасын коргоо боюнча түзүлгөн Д 23.20.611 диссертациялык кеңешине 23.00.02 – саясий институттар, процесстер жана технологиялар адистиги боюнча саясий илимдеринин доктору окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн даярдалган изденүүчү Мамытов Токтокүчүк

Болотбекович “Ислам фундаментализминин Борбордук Азиядагы саясий процесстерге таасир берүүдөгү механизмдерине политологиялык анализ” деген темадагы диссертацияны кабыл алууну сунуш кылат.

Эксперт тарых жана саясий
илимдеринин доктору **Саданбеков Ж. С.**

Комитет мүчөлөрүнүн кол тамгасы тастыктаймын:

Д 23.20.611
Диссертациялык кеңештин
окумуштуу катчысы,
саясий илимдеринин кандидаты **Ч.Ш.Абдраманова**
«______» ____________ 2020 жыл

Кыргыз Республикасынын Улуттук Илимдер Академиясынын А.Алтымышбаев атындагы Философия жана саясий укуктук изилдөөлөр институту жана Ж.Баласагын атындагы Кыргыз Улуттук Университетине караштуу Д 23.20.611 диссертациялык кеңештин эксперти тарых жана саясий илимдеринин доктору, профессор Акунов Аалыбек Акуновичтин 23.00.02 – саясий институттар, процесстер жана технологиялар адистиги боюнча саясий илимдеринин доктору окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн берилген Мамытов Токтокүчүк Болотбекович "Ислам фундаментализминин Борбордук Азиядагы саясий процесстерге таасир берүүдөгү механизмдерине политологиялык анализ" деген темадагы диссертациясынын

КОРУТУНДУСУ

Эксперт изденүүчү Мамытов Токтокүчүк Болотбекович "Ислам фундаментализминин Борбордук Азиядагы саясий процесстерге таасир берүүдөгү механизмдерине политологиялык анализ" деген темадагы диссертациясын карап чыгып, төмөндөгүдөй чечимге келди:

1. Диссертациялык кеңешке диссертацияларды кароого кабыл алуу укугу берилген адистикке иштин дал келиши.

Сунуш кылынган докордук диссертация Диссертациялык кеңешинин профилдик багытына туура келет.

Иште 23.00.02. – саясий институттар, саясий процесстер жана технологиялар адистигинин паспортуна саясий илимдеринин доктору окумуштуулук даражасын коргоо боюнча түзүлгөн Д 23.20.611диссертациялык кеңешинин талабына жооп берүүчү ислам фундаментализминин Борбордук Азия өлкөлөрүндөгү саясий процесстерге таасир берүүдөгү механизмдерине изилдөө жүргүзүлөт.

2. Иштин максаты катары:

Ислам фундаментализминин Борбор Азия аймагында өтүп жаткан саясий процесстерге көрсөткөн таасиринин социалдык жана саясий механизмдерин анализдөө изилдөөнүн өзөктүү багыттарынан болуп эсептелет. Саясий процесстерге таасирин көрсөткөн механизмдер жөнүндө сөз болгондо, булар социалдык жана саясий механизмдер деп белгиленет. Борбордук Азияда диний фундаментализмдин, экстремизмдин жана терроризмдин доктриналдык, уюштуруу жана саясий - идеологиялык негиздерин аныктоо диссертациялык иликтөөнүн негизги максаты. Аталган

максаттар төмөнкү комплекстүү изилдөө милдеттеринин жүзөгө ашырылышын шарттайт:

– социалдык-саясий феномен катары ислам фундаментализм түшүнүгүн жана маңызын аныктоону;

– ислам фундаментализминин, экстремизмдин жана терроризмдин саясий-идеялык, доктриналык жана уюштуручуулук негиздерин аныктоону;

– ислам фундаментализминин Борбор Азия аймгында болуп жаткан саясий процесстерге таасир көрсөткөн социалдык-саясий механизмдерин ар тараптан иликтөөнү;

– саясат таануу көз карашынан ислам фундаментализминин, экстремизмдин жана терроризмдин себептерин, шарттарын жана башаттарын аныктоону;

– исламдык фундаменталисттик, экстремистик жана террористик уюмдардын жана топтордун Борбор Азия аймагындагы ролунун жана таасирдүүлүгүн изилдөөнү;

–ислам фундаментализминин, экстремизмдин жана терроризмдин идеологиясына жана саясий ишмердүүлүгүнө каршы натыйжалуу аракеттенүү боюнча саясий – укуктук сунуштамаларды иштеп чыгууну;

– Кыргыз Республикасынын ислам фундаментализмине, эктремизмге жана терроризмге каршы күрөшүн уюштуруунун улуттук тутумун жакшыртуу боюнча практикалык сунуштамаларды жана иш чаралардын бүүтүндөй бир комплексин иштеп чыгуу.

Диссертациянын изилдөө объектисинин диссертациянын максат жана милдеттерине ылайык келиши: Ислам фундаментализминин Борбор Азия аймагында өтүп жаткан саясий процесстерге көрсөткөн таасиринин социалдык жана саясий механизмдерин анализдөө.

Изилдөө методдорунун диссертацияынын милдеттерине (заманбап аппараттарды колдонуу, лабороториялардын сертификаттарынын, адекваттуу статистикалык иштеп чыгуулардын болушу), ар бир милдети боюнча ылайык келиши. Изилдөөнүн методологиялык негизин жалпы илимий жана системалык – структуралык принциптер түзүп, салыштырмалуулук, анализ – синтез, эмпирикалык аңдоо, саясий анализ жана институционалдык ыкмалары колдонулган.

Диссертациялык теманын актуалдуулугу. Бүгүнкү күнгө чейин «фундаментализм» түшүнүгү талаш-тартыш жаратып, бүгүн дагы илимде акырына чейин аныкталбаган бойдон калып келүүдө.

Фундаментализм феномени көптөн бери карай изилдөөчүлөрдүн көңүлүн өзгөчө бурдурган маселе болгондуктан, татаал социалдык-саясий феномен

катары илимий изилдөөнүн объектиси болуп саналат. Диний фундамениализмдин башаттары, социалдык жаратылышы, өзгөчө мүнөздүү белгилери жана саясий – идеологиялык маңызы каралышы зарыл. Аталган феномендин илимий изилдениши тутумдаштыруу, адамзат тарыхынын өзүнчө бир этаптарында, коомдук жашоонун ар кандай чөйрөсүндө жана конкреттүү өлкөлөрдө анын пайда болушунун жалпылыгын жана өзгөчөлүгүниздеп табуу орчундуу илимий милдет болуп калууда.

Качан саясаттшакан дин саясий идеология гана эмес, ички дагы, дүйнөлүк дагы саясат үчүн күчтүү, натыйжалуу жана мобилдещкен күч кубаты бар маанилүү күчкө ээ болгондо, масштабдуу саясий көрүнүштөрдү изилдөө өзгөчө актуалдуулука ээ болот. Саясатташкан ислам, өзгөчө «исламизм», «ваххабизм» жана «салафизм» деген аталыш менен белгилүү болгон радикалдуу диний фундаменталисттик, экстремисттик жана террористтик агымдар дүйнөлүк саясатка, мамлекеттердин коопсуздугуна көйгөй жаратат.

Азыркы учурда ислам фундаментализминин Борбор Азия өлкөлөрүндө болуп жаткан саясий процесстерге таасирин аныктоо өктөм зарылдык катары олуттуу мааниге ээ болууда. Ошол эле учурда, ислам фундаментализминин саясий-социалдык феномени катары бул республикалардын улуттук коопсуздугуна кандай таасир берерин талдоого алуу зарыл.

Диссертациянын методологиялык негизин илимий изилдөөнүн жалпы принциптери түзүүсү абзел.

“Фундаментализм” терминин артында турган саясий феномендин түздөн – түз жана объективдүү изилдениши жемиштүү, азыркы талапка жооп берет. Бул кубулуштун саясий маңызын көрсөтүүгө жана аныктоого, кандайдыр бир принциптерди курал кылып гана тынчып калбай, алардын социалдык жашоо чөйрөдө, баарынан мурда саясатта биринин артынан бирин ишке ашырган фундаменталисттик инсандардын, топтордун же уюмдардын өзгөчө бир социалдык – саясий мүнөздөрүн ачыктоого аракет кылуу зарыл.

3. Илимий натыйжалар:

Иште саясий илимдеринин өнүгүшү үчүн бир кыйла мааниге ээ төмөндөгүдөй илимий негизделген жалпы теориялык натыйжалар келтирилген:

3.1. Алынган натыйжалардын азыркы илим чегинде илимий жаңылыгы барбы, болсо ал эмнелерден турат (илимий ачылыш, жаңы идея, гипотеза, диагностиканын жана дарылоонун жаңы методу, проблеманын жаңыча берилиши ж.б.):

– ислам фундаментализми феномен катары, анын түшүнүгүнүн мааниси жана социалдык-саясий маңызы аныкталды;

– ислам фундаментализминин Борбор Азия аймагында болуп жаткан саясий процесстерге тийгизген социалдык жана саясий таасиринин механизмдери ачыкталды;

– саясат таануу көз карашынан ислам фундаментализминин, экстремизмдин жана терроризмдин себептери, шарттары жана башаттары аныкталды;

– экстремисттик жана террористтик, исламдык фундаменталисттик уюмдардын жана топтордун Борбор Азия аймагындагы ролу жана таасирдүүлүгү аныкталды;

– ислам фундамендализминин, экстремизмдин жана терроризмдин идеяларына, ишмердүүлүгүнө каршы аракеттенүү боюнча саясий – укуктук сунуштамалар иштеп чыгарылды;

– ислам фундамендализминин, экстремизмдин жана терроризмдин саясий–идеялык, доктариналык жана уюштуруучулук негиздери аныкталды;

– ислам фундамендализминин, экстремизмдин жана терроризмдин мамлекеттердин, анын ичинде Кыргыз Республикасынын улуттук коопсуздугуна болгон коркунучтарынын комплексинде алардын кооптуулугунун өөрчүүсү талдоого алынды, аларга каршы натыйжалуу күрөш жүргүзүү боюнча сунуштамалар берилди.

3.2. Илимий натыйжалардын ишмердүүлүгүн негиздөө (материалдарды жыйноо ыкмалары жана илимий жыйынтыктарды аргументтөө):

Изденүүчү диссертацияда ар бир жаңы алынган жыйынтыктарды, корутунду пикирлерди негиздүү жана ынанымдуу далилдей алган. Бул далилдер саясий илиминде олуттуу мааниге ээ. Илимий айлампага киргизилген материалдарды изилдөөдө колдонулган ыкмалар диссертациялык иштин максатын жана милдеттерин ишке ашырууда алынган илимий жыйынтыктар автор тарабынан ынанымдуу ырасталган. Алар:

1. Бүгүнкү күндө айрым изилдөөчүлөр фундаментализмди диний ишенимдин фундаментин, негизин жактаган динчил адамдын абалы жана көз карашы катары түшүндүрүшөт.

2. Турмуштун, жеке инсандын жана коомдун жүрүм – турумун катуу тартипке салагн мыйзамадрдын жыйындысы болгон шарият – бир гана исламда бар.

3. Фундаменталисттер иш – аракетери жогору жактан чечилгендигин, ошондуктан калк тарабынан бекитилген моралдык чечимдердин алкагынан чыгып кеткен ыкмаларды алардын гана колдонууга укугу бар экендигин билдиришет.

4. Радикалдык фундаменталисттер бүт дүйнөдөгү саясий бийликти басып алууга активдүү түрдө умтулушат жана ар кандай каражат аркылуу мусулман

коомунун жашоосуна көзөмөл орнотуу, алардын ислам мыйзамдарынын жападан-жалгыз тууралыгын кабылдоого мусулмандарды мажбур кылуу өздөрүнүн милдети деп эсептешет. Ошону менен бирге ушуга окшогон фундаменталисттер каалагандай кайсы бир конвенцияларды жана мыйзамдарды теңсинбей коюулары мүмкүн. Кээде алар тарабынан таптакыр эле жаңы, исламда мурда жок болгон догматтар киргизилип турат.

5. Экстремизм жана терроризм менен күрөшүүнүн мамлекеттик каражаттар арсеналына исламдын позитивдүү идеялык күч-кубатын киргизбей туруп, фундаменталисттердин таасирин биротоло жок кылууга мүмкүн эмес.

6. Биздин өлкө үчүн бул маселенин актуалдуулугу ошондой эле төмөнкү менен аныкталат: Кыргызстан мусулмандарынын дин башкармалыгы жана башка ислам борборлору ислам терроризмине каршы күрөшүүдө жетиштүү жигердүүлүктү жана жөндөмдүүлүктү көрсөтпөй жатышат, жалпы декларация менен чектелишип, исламдын укук теориясынын маанилүү көйгөйлөрү боюнча ислам радикалдары менен түздөн-түз талкууга баруудан качышууда. Жыйынтыгында, ислам постулаттарынын кыртышында ислам фундаменталисттеринин идеологдору менен олуттуу талаш-тартыш болбой калууда. Сыягы, расмий кыргыз мусулман борборлорунун активисттери радикалдардын идеялык прораммаларын дискредитациялоо зарылдыгына анчалык маани бербегендей.

3.3. Иштин теориялык мааниси (жаңы теория же колдонуудагы илимий теорияны же концепцияны байытуу):

1. Ислам фундаментализми түшүнүгүнүн мааниси жана социалдык - саясий феномен катары анын маңызы, саясий – идеялык, доктриналык жана уюштуруучулук негиздери саясий аспектиде комплекстүү, тарыхый – хронологиялык тартпипте алгачкы жолу республикада изилдениши жаңылык деп **баалоого** болот;
2. Ислам фундаменталисттери учурдагы саясий – социалдык тартипке болгон өздөрүнүн көз – карашын сунушташат, каалаган келечек жашоо ыңгайын түзүшөт, дүйнөлүк туура коом жөнүндө сунушташат, өнүгүүнүн моделин жана ага ылайык зарыл болгон саясий өзгөрүүлөрдү такташат;
   - Идеология катары ислам фундаментализм төмөндөгүлөрдү камтыйт: модерн доорунда пайда болгон светтик жана диний ажырымды тааныбагандык, диндин турмушта борбордук абалын кайтарып келүүнү;
   - Фундаменталисттер иш – аракетери жогору жактан чечилгендигин, ошондуктан калк тарабынан бекитилген моралдык чечимдердин

алкагынан чыгып кеткен ыкмаларды алардын гана колдонууга укугу бар экендигин билдиришет.

– Көрсөтүлгөндөр теориялык негиздемелерине жаңыча аныктамалардын сунушталышы азыркы саясий көз караште сыпаттоосун автордун илимий ишинин **негизги жаңылыгы** катары эсептөөгө болот.

Бул аныктамалар диссертациялык деңгээлде мурда атайын каралган эмес.

3. Диссертация талдоого алынган ислам фундаментализминин Борбордук Азия өлкөлөрүндөгү саясий процесстерге таасир берүүдөгү социалдык жана саясий механизмдери иликтөөгө алуу илимий иштин дагы **бир жаңылыгы** болуп саналат.
4. Динге негизделген ислам фундаментализми, эктремизм жан терроризм азыркы дүйнөнүн өзгөчө коркунучу катары болгондуктан автордун бир катар практикалык сунуштарды берүүсү илимий иштин практикалык маанисин көтөрөт деп эсептөөгө болот.
5. Автордун бул эмгеги илимий материалдарга негизделген ынамдуу далилдер менен коштолгон, өз алдынча жана жогорку илимий деңгээлдн даярдалган диссертациялык иш деп эсептөөгө болот.

3.4. Квалификациялык белгилерге туура келиши.

Диссертациялык иштин мазмунун талапкердин 2 монография, 25 макаласында жарыяланган эмгектери бар, анын ичинен 10 чет өлкөлүк РИНЦке кирген илимий коференцияларда баяндалып журналдарда чагылдырылган. Жарыяланган эмгектер КР ЖАК сунуштаган талаптарга толук жооп берет.

4. Алынган натыйжалардын практикалык маанилүүлүгү (тармак, өлкө, дүйнө үчүн).

Мамытов Токтокучук Болотбекович “Ислам фундаментализминин Борбордук Азиядагы саясий процесстерге таасир берүүдөгү механизмдерине политологиялык анализ” деген темадагы 23.00.02 – саясий институттар, процесстер жана технологиялар адистиги боюнча даярдалган диссертациясы экстремизмдин, терроризмдин жана диний фундаментализмдин саясий процесстерге тийгизүүчү терс таасиринин алдын алуунун изилдөөгө багытталган эмгек болуп саналат.

Эгемендүү Кыргызстанда ислам фундаментализминин Борбордук Азия өлкөлөрүндөгү саясий процесстерге таасир берүүдөгү социалдык – саясий механизмдерин ар тараптана иликтөөнү саясий аспектиде комплекстүү, системалык тартипте алгачкы жолу издениши автордун **жекече салымынын** далили боло алат.

Диссертациянын жыйынтыктары Кыргыз Республикасынын тийешелүү аткаруу бийлигине жана айрым укук коргоо органдарына берилип алар тараптан алынган жыйнтыктарды иш-жүзүнө ашырылган жөнүндө актылар алынды:

- Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн актысы №23-3536-7 октябрь 2017 жылы;
- Кыргыз Республикасынын Улуттук коопсуздук мамлекеттик кызматынын (УКМК) актысы – 10 октябрь 2017 жылы;
- Кыргыз Республикасынын Ички иштер министрлиги № 1/6987 – 11 октябрь 2017 жылы.
- Кытай Эл Республикасынын Шэньси педагогикалык университетинин Борбор Азия институту, №98 – 12.01.2019 жылы.

Изилдөөнүн жыйынтыктары Кыргыз Республикасынын саясий илимине белгилүү деңгээлде салым кошо алат. Изилдөөдө өлкөлөрдүн региондорундагы саясий процесстерге таасир берүүчү социалдык – саясий механизмдердин теориялык негиздери, түшүнүктөрү, маңызы, ролу жана таасири жөнүндөгү ой – пикирлер жана иш тажрыйбасынан келип чыккан жыйынтыктар саясий илимдер үчүн, социология, философия, тарых жана башка коомдук илимдер үчүн теориялык мааниси бар.

Диссертацияда ислам фундаментализминин Борбордук Азия өлкөлөрүндөгү саясий процесстерге таасир берүүдөгү социалдык – саясий механизмдери жөнүндөгү саясий фактологиялык материалдар болочок илимий изилдөөлөрдө, жогорку жана орто окуу жайларынын студенттери үчүн окуу китептрин, окуу – усулдук колдонмолорун даярдоодо, окутууда жана тарбиялоодо колдоунулушу мүмкүн.

5. Авторефераттын диссертациянын мазмунуна дал келиши.

Диссертациянын мазмуну автор тарабынан мамлекеттик жана расмий тилдерде даярдалган авторефераттарда чагылдырылган. Автор толугу менен диссертациянын мазмунуна, анда коюлган изилдөөнүн максаттарына жана милдеттерине дал келет. Авторефераттар кыргыз, орус жана англис тилинде түзүлгөн идентивдүү резюмелер менен жабдылган.

6. Айрым мүчүлүштүктөр:

1. Диссертацияда каралган маалыматтардын бири – бири менен болгон байланышы көпчүлүк учурда үзүлүп жана маанисин жоготууда, ошондуктан көрсөтүлгөн кемчиликтерди жөнгө салуу сунушталат.

2. Заманбап мезгилге чейин «ислам фундаментализми» түшүнүгү ар кыл талаш-тартыштарды жаратуу менен, азыркы учурда дагы илимде биротоло

акырына чейин аныкталбаган, так аныктамасы туюнтулбаган бойдон калып каелүүдө. Ошондуктан автор бул жагдайда прцессти этапка бөлгөн көз карашын кененирээк аргументтүү тактап койсо жакшы болмок.

3. Глобализация процессинде экстремизмдин, терроризмдин жана диний фундаментализмдин өзгөчөлүктөрүн кенен тактап койсо болмок.

4. Мамлекеттик органдардын, муфтияттын жана коомдук диний уюмдардын ислам фундаментализмине карщы күрөшүүнүн кемчиликтерин, көйгөйлүү көрүнүштөрүн кеңири көрсөтүү керек.

5. Диссертациялык иште колдонулган адабияттардын жана булактардын тизмесин азыркы талаптар менен так жабдып чыгуу сунушталат.

7. Сунуштар:

Жогорку айрым мүчүлүштүктөр автордун диссертациялык изилдөөсүнүн илимий -теориялык жана практикалык деңгээлин түшүрбөйт. Диссертациялык иш изденүүчү Т.Б. Мамытовдун өз алдынча даярдаган, логикалуу жана жыйынтыктуу жазылган илимий эмгеги деп саноого толук мүмкүн.

8. Сунуштамалар:

Диссертациялык кеңештин эксперттик комиссиясы Т.Б. Мамытовдун "Ислам фундаментализминин Борбордук Азиядагы саясий процесстерге таасир берүүдөгү механизмдерине политологиялык анализ" 23.00.02 – саясий институттар, процесстер жана технологиялар адистиги боюнча саясий илимдеринин доктору окумуштуулук даражасын иштенип алуу үчүн даярдалган диссертациясын коргоого.

Жетектөөчү мекеме катары Кусейин Карасаев атындагы Бишкек мамлекеттик университетинин Саясий - укуктук дисциплинаналар кафедрсасын дайындоону сунуш кылат. Анткени аталган структуралык бөлүм саясий институттар, процесстер жана технологиялар адистиги боюнча барандуу изилдөөлөрдү жазап жана жарыкка чыгарып келе жатат. Ал жамаатта 23.00.02 – саясий институттар, процесстер жана технологиялар адистиги боюнча доктордук жана кандидаттык диссертацияларды коргогон профессордук жана доценттик окумуштуу наамдары бар педогогдор иштешет.

- ***Биринчи расмий оппонент катары*** изилдөөнүн көйгөйлөрүнө жакын эмгектери бар 23.00.02 – саясий институттар, процесстер жана технологиялар адистиги боюнча тарых жана саясий илимдеринин доктору, профессор Акунов Алыбек Акунович сунуш кылынат. Ал окумуштуунун төмөнкү эмгектери бар:

1. Акунов, А.А. Государственное управление Кыргызстана в транзитный период [Текст] / А.А. Акунов. – Бишкек, 1999. – с.268.
2. Акунов, А.А. Саясат таануу: Энциклопедиялык окуу куралы – [Текст] / А.А. Акунов. – Бишкек: “Кыргыз энциклопедиясы”, 2004. – с.400. – ISBN 9967 – 14 – 011 – 9.
3. Акунов, А.А. Развитие системы государственного управления Кыргызстана: организационно – функциональный анализ [Текст] / А.А. Акунов. – Бишкек, 2000. – с.244.

- ***Экинчи расмий оппонент катары*** изилдөөнүн көйгөйлөрүнө жакын эмгектери бар 23.00.02 – саясий институттар, процесстер жана технологиялар адистиги боюнча саясий илимдеринин доктору Кангельдиев Азамат Нурказыевич сунуш кылынат. Ал окумуштуунун төмөнкү эмгектери бар:

1. Кангельдиев, А.Н. Перспективы и приоритеты внешней политики Кыргызской Республики на совремнном этапе [Текст] / А.Н. Кангельдиев // Вестник КРСУ. – Б.: КРСУ, 2015. – №15.
2. Кангельдиев, А.Н. Кыргызская Республика и Шанхайская Организация Сотрудничества: задачи и перспективы интеграционного процесса [Текст] / А.Н. Кангельдиев // Вестник КРСУ. – Б.: КРСУ, 2015. – №15.
3. Кангельдиев, А.Н. Методологические подходы концептуализации политического пространства в контексте трансграничных транспортных коридоров [Текст] / А.Н. Кангельдиев // Вестник КРСУ. – Б.: КРСУ, 2016. – №16.

- ***Үчүнчү расмий оппонент катары*** изилдөөнүн көйгөйлөрүнө жакын эмгектери бар 23.00.02 – саясий институттар, процесстер жана технологиялар адистиги боюнча саясий илимдеринин доктору Мухтаров Марс Мухтарович сунуш кылынат. Ал окумуштуунун төмөнкү эмгектери бар:

1. Мухтаров М.М. Политический маркетинг в системе политического управления [Текст] / М.М. Мухтаров // Республиканский научно-теоритический журнал “Наука и новые технологии”. – Бишкек, 2000. – с.142.
2. Мухтаров М.М. Политический маркетинг: концепция и технология [Текст] / М.М. Мухтаров // Международное научно-педогогическое издание “Высшая школа Казахстана”. – Казахстан, 2014. – №1 – с. 90-93.
3. Мухтаров М.М. «Похвала адресату» или exhortation как технология политической рекламы [Текст] / М.М. Мухтаров // Республиканский научно-теоритический журнал “Известия Вузов”. – Бишкек, 2014. – №6. – с.189-1.

КОРУТУНДУ

Диссертациялык кеңештин эксперти сунуш кылынган документтерди карап чыгып, Кыргыз Республикасынын Улуттук Илимдер Академиясынын А.Алтымышбаев атындагы Философия жана саясий укуктук изилдөөлөр институту жана Ж.Баласагын атындагы Кыргыз Улуттук Университетинин алдында уюштурулган саясий илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражасын коргоо боюнча түзүлгөн Д 23.20.611 диссертациялык кеңешине 23.00.02 – саясий институттар, процесстер жана технологиялар адистиги боюнча саясий илимдеринин доктору окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн даярдалган изденүүчү Мамытов Токтокүчүк Болотбекович "Ислам фундаментализминин Борбордук Азиядагы саясий процесстерге таасир берүүдөгү механизмдерине политологиялык анализ" деген темадагы диссертацияны кабыл алууну сунуш кылат.

Эксперт тарых жана саясий
илимдеринин доктору, профессор **А.Акунов**

И. Раззаков атындагы
Кыргыз Мамлекеттик
Техникалык Университети
Колун тастыктайм КБ

Комитет мүчөлөрүнүн кол тамгасы тастыктаймын:

Д 23.20.611
Диссертациялык кеңештин
окумуштуу катчысы,
саясий илимдеринин кандидаты **Ч.Ш.Абдраманова**
«______» _____________ 2020 жыл

Кыргыз Республикасынын Улуттук Илимдер Академиясынын А.Алтымышбаев атындагы Философия жана саясий укуктук изилдөөлөр институту жана Ж.Баласагын атындагы Кыргыз Улуттук Университетине караштуу Д 23.20.611 диссертациялык кеңештин эксперти тарых жана саясий илимдеринин доктору, профессор Абдрашев Акунжан Баказович 23.00.02 – саясий институттар, процесстер жана технологиялар адистиги боюнча саясий илимдеринин доктору окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн берилген Мамытов Токтокүчүк Болотбекович "Ислам фундаментализминин Борбордук Азиядагы саясий процесстерге таасир берүүдөгү механизмдерине политологиялык анализ" деген темадагы диссертациясынын

КОРУТУНДУСУ

Эксперт изденүүчү Мамытов Токтокүчүк Болотбекович "Ислам фундаментализминин Борбордук Азиядагы саясий процесстерге таасир берүүдөгү механизмдерине политологиялык анализ" деген темадагы диссертациясын карап чыгып, төмөндөгүдөй чечимге келди:

1. Диссертациялык кеңешке диссертацияларды кароого кабыл алуу укугу берилген адистикке иштин дал келиши.

Сунуш кылынган доктордук диссертация Диссертациялык кеңешинин профилдик багытына туура келет.

Иште 23.00.02. – саясий институттар, саясий процесстер жана технологиялар адистигинин паспортуна саясий илимдеринин доктору окумуштуулук даражасын коргоо боюнча түзүлгөн Д 23.20.611диссертациялык кеңешинин талабына жооп берүүчү ислам фундаментализминин Борбордук Азия өлкөлөрүндөгү саясий процесстерге таасир берүүдөгү социалдык жана саясий механизмдерине изилдөө жүргүзүлөт.

2. Иштин максаты катары:

Ислам фундаментализминин Борбордук Азия регионунда өтүп жаткан саясий процесстерге көрсөткөн таасиринин механизмдеринин политологиялык көз – караш аркылуу өзгөчөлүгүн жана маңызын аныктоо. Борбордук Азия өлкөлөрүндө экстремизмдин, терроризмдин жана диний фундаментализмдин доктариналдык, уюштуруу жана идеологиялык негиздерин аныктоо жана ачыкка чыгаруу диссертациянын негизги максаты болуп саналат. Бул максат төмөнкү комплекстүү милдеттерди шарттаган:

– фундаментализм саясий феномен катары анын түшүнүгүн, маңызын, мүнөздөмөлөрүн, өзгөчөлүктөрүн жана анын доктриналык, уюштуручуулук, саясий-идеялык булактарын аныктоо;
– диний фундаментализмдин маанилүү мүнөздөмөлөрүн жана өзгөчөлүгүн аныктоо;
– экстремизмдин, терроризмдин жана радикалдуу диний фундаментализдин себептерин, шарттарын жана өзгөчөлүктөрүн аныктоо;
– ислам фундаментализминин Борбор Азия өлкөлөрүндөгү болуп жаткан саясий процесстерге таасир көрсөткөн социалдык жана саясий механизмдерин ачыктоо;
– экстремизмдин, терроризмдин жана радикалдуу диний фундаментализмдин саясий идеяларына жана саясий ишмердүүлүгүнө каршы аракеттенүү боюнча саясий – укуктук сунуштарды иштеп чыгуу.

Диссертациянын изилдөө объектисинин диссертациянын максат жана милдеттерине ылайык келиши: Ислам фундаментализминин Борбор Азия аймагында өтүп жаткан саясий процесстерге көрсөткөн таасиринин механизмдерине политологиялык анализ берүүдө биринчи иретте социалдык жана саясий механизмдерине өзгөчө көңүл буруу жана анализдөө.

Изилдөө методдорунун диссертациявынын милдеттерине (заманбап аппараттарды колдонуу, лабороториялардын сертификаттарынын, адекваттуу статистикалык иштеп чыгуулардын болушу), ар бир милдети боюнча ылайык келиши.

Изилдөөнүн методологиялык негизин жалпы илимий жана системалык – структуралык принциптер түзүп, салыштырмалуулук, анализ – синтез, эмпирикалык аңдоо, саясий анализ жана институционалдык, бихевиоралдык мамилелери жана ыкмалары колдонулган.

Диссертациялык теманын актуалдуулугу.

Глобализация процессинде түзүлгөн азыркы коомдун муктаждыгы экстремизм, терроризм жана радикалдуу диний фундаментализмди зомбулуктуу социалдык-саясий өзгөрүүлөрдүн ыкмасына айлантуу менен алардын пайда болушуна таасир бергендиги жана активдештиргендиги жөнүндө изилдөөнүн илимий жаңылыгы менен аныкталат. Глобализациялык процесстердин таасири астында дүйнө жүзүндө радикалдуу диний фундаментализм, экстремизм жана терроризм жаралат жана калыптанат, алардан бир дагы мамлекет четте калып калбайт. Ошону менен бирге эле

экстремизм жана терроризм радикалдуу ислам фундаментализминин саясий шайманы жана саясий зомбулугу катары чыгышат.

Фундаментализм азыркы кездеги оор жашоо шартында көйгөйлөрдү чечүүнүн жөнөкөй, оңой ишке ашуучу жана альтернативасыз жолдорун адамдарга сунуштап ишендире алган саясий кыймылдардын жөндөмдүүлүгүнө негизденет.

Фундаментализм – бул маңыздуу жаңжал күч аракети камтылган саясий феномен. Саясий активдүүлүктүн өзгөчө маанилүү мүнөзү болуп саналган чечкиндүүлүк, өздөрүнүн каршылаштарына карата кубаттуу кармашка жөндөмдүүлүк жана ал эмес согушчандык жүрүм-туруму фундаменталисттерди айырмалап турат. Көпчүлүк фундаменталисттердин максаты – конституциялык түзүлүшкө каршы саясий акцияларга катышуу, зомбулук каражаттарын колдонуу болуп саналат.

3. Илимий натыйжалар:

Иште саясий илимдеринин өнүгүшү үчүн бир кыйла мааниге ээ төмөндөгүдөй илимий негизделген жалпы теориялык натыйжалар келтирилген:

3.1. Алынган натыйжалардын азыркы илим чегинде илимий жаңылыгы барбы, болсо ал эмнелерден турат (илимий ачылыш, жаңы идея, гипотеза, диагностиканын жана дарылоонун жаңы методу, проблеманын жаңыча берилиши ж.б.):

– Ислам фундаментализм социалдык-саясий феномен катары анын түшүнүгүн, маңызын, мүнөздөмөлөрүн, өзгөчөлүктөрүн жана анын доктриналык, уюштуручуулук, саясий-идеялык булактарын аныктоо;
– радикалдуу диний фундаменталисттик уюмдардын жана экстремисттик, террористтик топтордун Борбордук Азия өрөөнүндөгү ордун жана ролун изилдөө;
– глобализация процессинде экстремизмдин, терроризмдин жана радикалдуу диний фундаментализмдин өзгөчөлүктөрүн аныктоо;
– политологиялык көз караштa экстремизмдин, терроризмдин жана радикалдуу диний фундаментализдин себептерин, шарттарын жана өзгөчөлүктөрүн аныктоо;
– ислам фундаментализминин Борбордук Азия өлкөлөрүндөгү болуп жаткан саясий процесстерге таасир көрсөткөн социалдык жана саясий механизмдерин ачыктоо;

– радикалдуу диний фундаментализмдин идеологиясына жана саясий ишмердүүлүгүнө каршы аракеттенүү боюнча сунуштарды иштеп чыгуу.

3.2. Илимий натыйжалардын ишмердүүлүгүн негиздөө (материалдарды жыйноо ыкмалары жана илимий жыйынтыктарды аргументтөө):

Изденүүчү диссертацияда ар бир жаңы алынган жыйынтыктарды, корутунду пикирлерди негиздүү жана ынанымдуу далилдей алган. Бул далилдер саясий илиминде олуттуу мааниге ээ. Илимий айлампага киргизилген материалдарды изилдөөдө колдонулган ыкмалар диссертациялык иштин максатын жана милдеттерин ишке ашырууда алынган илимий жыйынтыктар автор тарабынан ынанымдуу ырасталган. Алар:

1. Ислам фундаментализминин теоритикалык, жалпы логикалык, эмпиристтик, герменевтик, феноменологиялык изилдөөнүн методологиясын түзгөн.

2. Феномен катары исла фкндаментализми төмөнкү мүнөздөргө ээлик кылат:

1. курандын сүрөө жана айаттарын чечмелебестен кабыл алуу;
2. азыркы диний изилдөөлөргө жана жаңы диний көз караштарга каршылык көрсөтүү;
3. ким алардын көз – караштарын жана принциптерин кабыл албаса – аларды капырлар деп эсептөө;
4. ислам фундаментализминин идеяларын жана прпинциптерин кеңири саясий – коомдук турмушка жайылтуу.

3. Фундаментализм саясий аракеттин түрү эле эмес, ал абсолюттук мүнөз берген, пикир билдирүүчүлөр ар дайым теориялык платформага же принциптергетаянышкан саясий ой – жүгүртүү ыкмасы.

4. Азыркы ислам фундаментализминин айрым жетекчилери бир кудайды таануу принцибин бекем сактоону жакташат жана ошого байланыштуу исламдын тарыхында аба киргизилген жаңы нерселерден тазалоого, анан алардын пикири боюнча Мухаммед пайгамбардын жана анын хадистеринин убагында болгон ченемдерди ордуна коюуга умтулушат.

5. Азыркы терроризм, диний экстремизм жана радикалдуу фундаментализм – бул белгилүү бир өлчөмдө идеялык көрүнүш. Анткени ислам экстремизминин позицияларынын бекемдиги, исламдык саясий-укуктук концепцияларга багытталган анын теориялык базасында камтылгандыгында. Ошондуктан, идеялык-теориялык өңүт исламдык экстремизм жана терроризм менен күрөшүүнүн эң орчундуу жагынын бири болуп саналат. Терроризмге,

экстремизмге жана радикалдуу диний фундаментализмге атайын кызматтардын күчү менен гана каршы турбастан, исламдык идеялык концепцияларга негизделген жүйөнүн жардамы менен да каршы туруу керек.

3.3. Иштин теориялык мааниси (жаңы теория же колдонуудагы илимий теорияны же концепцияны байытуу):

1. Ислам фундаментализми түшүнүгүнүн мааниси жана социалдык - саясий феномен катары анын маңызы, саясий – идеялык, доктриналык жана уюштурууучулук негиздери саясий аспектиде комплекстүү, тарыхый – хронологиялык тартпипте алгачкы жолу республикада изилдениши **жаңылык** деп баалоого болот.
2. Феномен катары ислам фундаментадизми төмөнкү мүнөздөргө ээлик кылыт:
   1. Курандын сүрөө жана айаттарын чечмелебестен кабыл алуу;
   2. Азыркы диний изилдөөлөргө жана жаңы көз - караштарга каршылык көрсөтүү;
   3. Ким алардын көз – караштарын жана принциптерин кабыл албаса – алар капырлардын кулдары деп эсептөө;
   4. Ислам фундаментализминин идеяларын жана принципетрин кеңири саясий – коомдук турмушка жайылтуу.

   Көрсөтүлгөн бул изилдөөнү дагы **жаңылык** деп баалоого болот.
3. Фундаментализм саясий аракеттин түрү эле эмес, ал абсолюттук мүнөз берген, пикир билдирүүчүлөр ар дайым теориялык платформага же принциптергетаянышкан саясий ой – жүгүртүү ыкмасы.
4. Азыркы ислам фундаментализминин айрым жетекчилери бир кудайды таануу принцибин бекем сактоону жакташат жана ошого байланыштуу исламдын тарыхында аба киргизилген жаңы нерселерден тазалоого, анан алардын пикири боюнча Мухаммед пайгамбардын жана анын хадистеринин убагында болгон ченемдерди ордуна коюуга умтулушат.
5. Азыркы терроризм, экстремизм жана ислам фундаментализми – бул белгилүү бир өлчөмдө идеялык көрүнүш. Анткени ислам фундаментализминин позицияларынын бекемдиги, исламдык саясий-укуктук концепцияларга багытталган анын теориялык базасында камтылгандыгында. Ошондуктан, идеялык-теориялык өңүт исламдык экстремизм, терроризм жана диний фундаментализм менен күрөшүүнүн эң орчундуу жагынын бири болуп саналат. Терроризмге, экстремизмге жана диний фундаментализмге атайын кызматтардын күчү менен гана каршы турбастан, исламдык идеялык концепцияларга негизделген жүйөнүн жардамы менен да каршы туруу керек.

3.4. Квалификациялык белгилерге туура келиши.

Диссертациялык иштин мазмунун талапкердин 2 монография, 25 макаласында жарыяланган эмгектери бар, анын ичинен 10 чет өлкөлүк РИНЦке кирген илимий коференцияларда баяндалып журналдарда чагылдырылган. Жарыяланган эмгектер КР ЖАК сунуштаган талаптарга толук жооп берет.

4. Алынган натыйжалардын практикалык маанилүүлүгү (тармак, өлкө, дүйнө үчүн).

Мамытов Токтокучүк Болотбекович "Ислам фундаментализминин Борбордук Азиядагы саясий процесстерге таасир берүүдөгү механизмдерине политологиялык анализ" деген темадагы 23.00.02 – саясий институттар, саясий процесстер жана технологиялар адистиги боюнча даярдалган диссертациясы экстремизмдин, терроризмдин жана диний фундаментализмдин саясий процесстерге тийгизүүчү терс таасиринин алдын алуунун изилдөөгө багытталган эмгек болуп саналат.

Диссертациянын жыйынтыктары тийешелүү аткаруу бийлигине жана айрым укук коргоо органдарына берилип алар тараптан алынган жыйнтыктарды иш-жүзүнө ашырылган жөнүндө актылар алынды:

- Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн актысы №23-3536-7 октябрь 2017 жылы;
- Кыргыз Республикасынын Улуттук коопсуздук мамлекеттик кызматынын (УКМК) актысы – 10 октябрь 2017 жылы;
- Кыргыз Республикасынын Ички иштер министрлиги № 1/6987 – 11 октябрь 2017 жылы.
- Кытай Эл Республикасынын Шэньси педагогикалык университетинин Борбор Азия институту, №98 – 12.01.2019 жылы.

Ислам фундаментализминин Борбордук Азия өлкөлөрүндөгү саясий процесстерге таасир берүүдөгү социалдык жана саясий механизмдерин ар тараптана иликтөөнү саясий аспектиде комплекстүү, системалык, институционалдык, бихевиоралдык тартипте алгачкы жолу изилдениши автордун **жекече салымынын** далили боло алат.

Диссертациянын жыйынтыктары Кыргыз Республикасынын тийешелүү аткаруу бийлигине жана айрым укук коргоо органдарына берилип алар тараптан алынган жыйнтыктарды иш-жүзүнө ашырылган жөнүндө актылар алынган:

- Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн актысы №23-3536-7 октябрь 2017 жылы;

- Кыргыз Республикасынын Улуттук коопсуздук мамлекеттик кызматынын (УКМК) актысы – 10 октябрь 2017 жылы;
- Кыргыз Республикасынын Ички иштер министрлиги № 1/6987 – 11 октябрь 2017 жылы.
- Кытай Эл Республикасынын Шэньси педагогикалык университетинин Борбор Азия институту, №98 – 12.01.2019 жылы.

Изилдөөнүн жыйынтыктары Кыргыз Республикасынын саясий илимине белгилүү деңгээлде салым кошо алат. Изилдөөдө өлкөлөрдүн региондорундагы саясий процесстерге таасир берүүчү социалдык жана саясий механизмдердин теориялык негиздери, түшүнүктөрү, маңызы, ролу жана таасири жөнүндөгү ой – пикирлер жана иш тажрыйбасынан келип чыккан жыйынтыктар саясий илимдер үчүн, социология, философия, тарых жана башка коомдук илимдер үчүн теориялык мааниси бар.

Диссертацияда ислам фундаментализминин Борбордук Азия өлкөлөрүндөгү саясий процесстерге таасир берүүдөгү социалдык – саясий механизмдери жөнүндөгү саясий фактологиялык материалдар болочок илимий изилдөөлөрдө, жогорку жана орто окуу жайларынын студенттери үчүн окуу китептрин, окуу – усулдук колдонмолорун даярдоодо, окутууда жана тарбиялоодо колдоунулушу мүмкүн.

5. Авторефераттын диссертациянын мазмунуна дал келиши.

Диссертациянын мазмуну автор тарабынан мамлекеттик жана расмий тилдерде даярдалган авторефераттарда чагылдырылган. Автор толугу менен диссертациянын мазмунуна, анда коюлган изилдөөнүн максаттарына жана милдеттерине дал келет. Авторефераттар кыргыз, орус жана англис тилинде түзүлгөн идентивдүү резюмелер менен жабдылган.

6. Айрым мүчүлүштүктөр:

1. Кириш сөздө коргоого чыгарып жаткан жобону структурасын карап пункттарын көрсөтүп жазыш керек.
2. Практикалык сунуштарды кеңейтип, деталдаштырып жана конкреттештирүү керек.
3. Колдонулган адабияттардын тизмесин талапка жооп бере тургандай иретке келтирүү керек.

7. **Сунуштар:**

Жогорку айрым мүчүлүштүктөр автордун диссертациялык изилдөөсүнүн илимий - теориялык жана практикалык деңгээлин түшүрбөйт. Диссертациялык иш изденүүчү Т.Б. Мамытовдун өз алдынча даярдаган, логикалуу жана жыйынтыктуу жазылган илимий эмгеги деп саноого толук мүмкүн.

8. **Сунуштамалар:**

Диссертациялык кеңештин эксперттик комиссиясы Т.Б. Мамытовдун "Ислам фундаментализминин Борбордук Азиядагы саясий процесстерге таасир берүүдөгү механизмдерине политологиялык анализ" 23.00.02 – саясий институттар, саясий процесстер жана технологиялар адистиги боюнча саясий илимдеринин доктору окумуштуулук даражасын иштенип алуу үчүн даярдалган диссертациясын коргоого сунушталат.

Жетектөөчү мекеме катары Кусейин Карасаев атындагы Бишкек мамлекеттик университетинин Саясий - укуктук дисциплинаналар кафедрсасын дайындоону сунуш кылат. Анткени аталган структуралык бөлүм саясий институттар, процесстер жана технологиялар адистиги боюнча барандуу изилдөөлөрдү жазап жана жарыкка чыгарып келе жатат. Ал жамаатта 23.00.02 – саясий институттар, саясий процесстер жана технологиялар адистиги боюнча доктордук жана кандидаттык диссертацияларды коргогон профессордук жана доценттик окумуштуу наамдары бар педогогдор иштешет.

- ***Биринчи расмий оппонент катары*** изилдөөнүн көйгөйлөрүнө жакын эмгектери бар 23.00.02 – саясий институттар, процесстер жана технологиялар адистиги боюнча тарых жана саясий илимдеринин доктору, профессор Акунов Алыбек Акунович сунуш кылынат. Ал окумуштуунун төмөнкү эмгектери бар:

1. Акунов, А.А. Государственное управление Кыргызстана в транзитный период [Текст] / А.А. Акунов. – Бишкек, 1999. – с.268.
2. Акунов, А.А. Саясат таануу: Энциклопедиялык окуу куралы – [Текст] / А.А. Акунов. – Бишкек: "Кыргыз энциклопедиясы", 2004. – с.400. – ISBN 9967 – 14 – 011 – 9.
3. Акунов, А.А. Развитие системы государственного управления Кыргызстана: организационно – функциональный анализ [Текст] / А.А. Акунов. – Бишкек, 2000. – с.244.

- ***Экинчи расмий оппонент катары*** изилдөөнүн көйгөйлөрүнө жакын эмгектери бар 23.00.02 – саясий институттар, процесстер жана технологиялар адистиги боюнча саясий илимдеринин доктору Кангельдиев Азамат Нурказыевич сунуш кылынат. Ал окумуштуунун төмөнкү эмгектери бар:

1. Кангельдиев, А.Н. Перспективы и приоритеты внешней политики Кыргызской Республики на современном этапе [Текст] / А.Н. Кангельдиев// Вестник КРСУ. – Б.: КРСУ, 2015. – №15.
2. Кангельдиев, А.Н. Кыргызская Республика и Шанхайская Организация Сотрудничества: задачи и перспективы интеграционного процесса [Текст]/ А.Н. Кангельдиев // Вестник КРСУ. – Б.: КРСУ, 2015. – №15.
3. Кангельдиев, А.Н. Методологические подходы концептуализации политического пространства в контексте трансграничных транспортных коридоров [Текст]/А.Н. Кангельдиев// Вестник КРСУ. – Б.: КРСУ, 2016. – №16.

- ***Үчүнчү расмий оппонент катары*** изилдөөнүн көйгөйлөрүнө жакын эмгектери бар 23.00.02 – саясий институттар, процесстер жана технологиялар адистиги боюнча саясий илимдеринин доктору Мухтаров Марс Мухтарович сунуш кылынат. Ал окумуштуунун төмөнкү эмгектери бар:

1. Мухтаров М.М. Политический маркетинг в системе политического управления [Текст] / М.М. Мухтаров // Республиканский научно-теоритический журнал “Наука и новые технологии”. – Бишкек, 2000. – с.142.
2. Мухтаров М.М. Политический маркетинг: концепция и технология [Текст] / М.М. Мухтаров // Международное научно-педогогическое издание “Высшая школа Казахстана”. – Казахстан, 2014. – №1 – с. 90-93.
3. Мухтаров М.М. «Похвала адресату» или exhortation как технология политической рекламы [Текст] / М.М. Мухтаров // Республиканский научно-теоритический журнал “Известия Вузов”. – Бишкек, 2014. – №6. – с.189-190.

КОРУТУНДУ

Диссертациялык кеңештин эксперти сунуш кылынган документтерди карап чыгып, Кыргыз Республикасынын Улуттук Илимдер Академиясынын А.Алтымышбаев атындагы Философия жана саясий укуктук изилдөөлөр институту жана Ж.Баласагын атындагы Кыргыз Улуттук Университетинин алдында уюштурулган саясий илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражасын коргоо боюнча түзүлгөн Д 23.20.611 диссертациялык кеңешине 23.00.02 – саясий институттар, саясий процесстер жана технологиялар адистиги боюнча саясий илимдеринин доктору

окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн даярдалган изденүүчү Мамытов Токтокүчүк Болотбекович “Ислам фундаментализминин Борбордук Азиядагы саясий процесстерге таасир берүүдөгү механизмдерине политологиялык анализ” деген темадагы диссертацияны кабыл алууну сунуш кылат.

Эксперт саясий
илимдеринин доктору **Абдрашев А.Б.**

Комитет мүчөлөрүнүн кол тамгасы тастыктаймын:

Д 23.20.611
Диссертациялык кеңештин
окумуштуу катчысы,
саясий илимдеринин кандидаты Ч.Ш.Абдраманова
«______» ____________ 2020 жыл